

УДК 37.012

Сізов В. В.*

ОСВІТНЄ (ВИХОВНЕ) СЕРЕДОВИЩЕ ВНЗ: МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ТА ПАРА МЕТРИ МОДЕЛЮВАННЯ

У статті розглядаються питання діагностики та моделювання освітнього середовища вищого навчального закладу. Описано основні параметри проведення діагностики та моделювання освітнього середовища ВНЗ на основі методу векторного моделювання В. Ясвіна. Надається характеристика поняття «освітнє середовище» ВНЗ. Визначаються елементи типології виховного середовища Я. Корчака та його характеристики. Описується типологія освітнього середовища В. Ясвіна, основні методичні елементи його діагностики. На основі елементів методу векторного моделювання В. Ясвіна представлено результати дослідження освітнього середовища випускних курсів музичного училища та консерваторії. Освітнє середовище діагностовано як «кар'єрно-творче». Визначено основні та допоміжні параметри для об'єктивного моделювання освітнього середовища ВНЗ.

Ключові слова: освітнє (виховне) середовище, типологія виховного середовища, векторна модель, діагностика та моделювання освітнього середовища.

Взаємодія різних педагогічних компонентів у системі функціонування навчального закладу створює певне освітнє та виховне середовище, в якому здійснює свою соціальну функцію студент. При цьому соціальне середовище, яке оточує студента поза навчальним закладом, може змінюватися залежно від потреб часу. Дуже важливо, щоб освітньо-виховне середовище ВНЗ відповідало «зовнішньому» середовищу та могло виконувати нагальні соціальні завдання, установлені суспільством на певному етапі його розвитку. Звідси виникає потреба у створенні механізму коректування та модернізації освітньо-виховного середовища в конкретному навчальному закладі. Тому діагностика чинної моделі середовища та проектування нової моделі набуває особливого значення. Згаданий напрямок педагогічних досліджень поки що не має широкого використання. Публікації з цієї тематики свідчать про те, що навіть поняття «освітнє середовище» має неоднозначне трактування.

На думку деяких дослідників, воно є фактором освіти та розвитку особистості, умовою функціонування гуманістично орієнтованої педагогічної системи, засобом виховання та соціалізації учня (Слободчиков В. [8], Крилова Н. [3], Мануйлов Ю. [6], Редько Л. [7], Козирев В. [2], Лактіонова Є. [4] та ін.). Серед практичних досліджень цікавість викликають праці, присвячені вивченню сприйняття освітнього середовища ВНЗ суб'єктами освітнього процесу. Низка праць розкривають оцінку освітнього середовища ВНЗ за методикою, запропонованою В. Ясвіним [10].

Актуальність розглядуваної теми визначається ще й специфікою навчання студентів у творчому ВНЗ. Ця специфіка виявляється як у системі психолого-педагогічних методів роботи зі студентами, так і в меті та завданнях навчання. Для студента-музиканта не лише знання, але й навички, уміння володіти інструментом є актуальними вже з перших днів навчання в консерваторії. Тому створення відповідного виховного середовища, адаптованого до специфіки навчального закладу, має принципову важливість. Уся педагогічна стратегія ВНЗ має бути зорієнтована на підготовку творчої, активної, вільної людини, спрямованої в житті не лише на високі власні досягнення, але й на загальний успіх довколишніх людей, організацій, товариств.

Освітнє (виховне) середовище ВНЗ – сукупність певних умов і впливів, у якій здійснює свою діяльність студент. Це окремий комплекс соціальних факторів, що здійснюють прямий чи опосередкований вплив на молоду людину. Вплив цей може бути тривалим чи нетривалим, однак у будь-якому разі багато в чому визначає формування світоглядних позицій молодій людині. У контексті нашого дослідження визначальними є теоретичні висновки О. Лучанінової: «Науковці-дослідники розуміють

© Сізов В. В.

педагогічну модель виховної системи вищого навчального закладу як схематизоване представлення всіх педагогічних заходів, що забезпечують ефективність і результативність виховного процесу» [5, с. 60].

Основна мета статті – визначити характерні риси освітнього (виховного) середовища окремих суб'єктів творчого ВНЗ (консерваторії), деякі методи діагностики, фактори, що впливають на його моделювання.

Методологічною базою тут буде типологія «виховного середовища» Я. Корчака. Незважаючи на те, що цю типологію орієнтовано на аналіз умов і характер соціального середовища, в якому передусім виховується дитина, ця типологія, за відповідного коректного використання, цілком може бути застосована для формування й аналізу виховного (освітнього) середовища ВНЗ. Методичною основою дослідження визначаємо метод векторного моделювання освітнього середовища В. Ясвіна [10].

Характеристика поняття «виховне середовище ВНЗ» – явище досить багатогранне, тому часто трактується дослідниками досить широко. При цьому іноді замінюється поняттям «освітнє середовище ВНЗ», яке, на нашу думку, потрібно трактувати в більш вузькому сенсі, адже йтися тут має передусім про питання дидактики. «Виховне середовище» – явище більш широке, тому що охоплює і дидактику, і виховання в найширшому розумінні цього явища. Недаремно Я. Корчак говорить саме про «Виховне середовище» – середовище, яке педагогічно, психологічно впливає та формує особистісні якості дитини. Проте в нашому випадку ми говоритимемо про освітнє середовище в широкому розумінні цього терміна, де мається на увазі середовище «виховне».

У праці «Як любити дитину» Я. Корчак представляє розроблену ним типологію виховного середовища:

Середовище «догматизму»: традиція, авторитети, ритуали, неодмінне виконання обов'язку – визначальний основний життєвий принцип. Дисципліна, порядок, чесність. Серйозність, душевна рівновага, безпристрасність як найвища форма володіння собою, ознака стійкості, невразливості, упевненості в собі і правильності своїх вчинків.

Середовище «ідейне»: його ефект не в духовній стійкості, а в тиску, в активності. Тут не працюють, а створюють. Діють, а не чекають. Тут немає обов'язку – є добра воля. Немає догм – є завдання. Немає байдужості – є натхнення, ентузіазм. Для людини, вихованої цим середовищем, внутрішній регулятор її відради до бруду та моральний естетизм.

Середовище «задоволення життям»: я маю стільки, скільки мені треба, тобто мало. Хочу бути тим, хто я є, тобто майстром, керівником станції, адвокатом, письменником. Робота – не служіння, не посада, не мета життя, а засіб для отримання користі та досягнення бажаного. Благодущність, безтурботність, привітність, життєрадісність, доброта – рівно стільки, скільки необхідно, самопізнання – рівно стільки, скільки цього можна досягти без зусиль. Немає послідовності в поведінці, немає послідовності в прагненнях та бажаннях.

Середовище «успіху та кар'єри»: і тут цілеспрямованість, але приводить до неї не внутрішня потреба, а холодний розрахунок. Тут немає місця для повноти змісту, є лише під її виглядом форма, лише майстерне маскування порожнечі, судомні пошуки престижних цінностей. Лозунги, на яких можна заробити, умовності, де можна вигідніше схилитися. Замість істинних цінностей – майстерна реклама. Життя не як чергування роботи та відпочинку, а як полювання слідом та одвічна біганина [1].

В. Ясвін розробив методику, яка дозволяє визначити змістові характеристики освітнього середовища на основі векторного моделювання, що передбачає побудову системи координат, яка має дві осі: вісь «свобода – залежність» та вісь «активність – пасивність», і побудова в цій системі координат вектора, що вказує на модель освітнього середовища, побудованого на підставі отриманих даних, одержаних при опитуванні. Розглядуване освітнє середовище може бути зараховане до одного з чотирьох базових типів:

1. Догматичне освітнє середовище – розвиток пасивності та залежності передбачає авторитарний метод виховання, жорстку дисципліну, культ зовнішнього порядку, дотримання усталених традицій та ритуалів. Для такого типу характерні сумлінність, самообмеження, самовизначення, упевненість у власній правоті. Формування пасивної особистості.

2. Кар'єрне освітнє середовище – сприяє розвитку активності, але й залежності. Середовище, яке сприяє більше зовнішньому прояву, ніж внутрішньому змісту. Розрахунок може супроводжуватися наполегливістю в досягненні поставленої мети.

3. Безтурботне освітнє середовище – сприяє вільному розвитку, однак може зумовлювати формування пасивності. Тут переважає спокій та безтурботність, привітність і доброта. Середовище заохочує ідеалізовані уявлення про життя. Формує особистість незалежну, життєво пасивну, не здатну до життєвої боротьби.

4. Творче освітнє середовище – сприяє вільному розвитку активної особистості. Формує внутрішню вмотивованість діяльності, яка супроводжується емоційним підйомом, оптимізмом у настрої, високою самооцінкою, свободою суджень і вчинків.

Слід відзначити, що «активність» потрібно розуміти тут як наявність таких властивостей, як ініціативність, прагнення до чогось, наполегливість у цьому прагненні, боротьбу особистості за свої інтереси, обстоювання цих інтересів і т.п. Відповідно «пасивність» трактується як відсутність цих властивостей. «Свобода» виявляється тут незалежністю суджень і вчинків, свободою вибору, самостійністю, внутрішнім локусом контролю і т.ін. «Залежність» розуміється як пристосуванство, рефлексорність поведінки, пов'язується із зовнішнім лиском тощо. За підсумками всіх відповідей на діагностичні питання в системі координат будується відповідний вектор, що дозволяє типологізувати та характеризувати те чи інше освітнє середовище [9].

В. Ясвін пропонує такі питання для діагностування освітнього (виховного) середовища, децю адаптовані автором до конкретних умов:

Вісь «Свобода – залежність»:

1. Чиї інтереси та цінності висунуті на перше місце у цьому (виховному) середовищі? А) особистості; Б) групи (суспільства).

2. Хто до кого пристосовується у процесі взаємодії? А) викладач до студента; Б) студент до викладача.

3. Яка форма виховання переважно здійснюється у цьому освітньому (виховному) середовищі? А) індивідуальна; Б) колективна (груповна).

Вісь «Активність – пасивність»:

4. Чи практикується у цьому виховному (освітньому) середовищі покарання студентів? А) так; Б) ні.

5. Чи стимулюються в цьому освітньому середовищі прояви студентом будь-якої ініціативи? А) так; Б) ні.

6. Чи знаходять який-небудь позитивний відгук у цьому освітньому середовищі ті чи інші освітні прояви студента? А) так; Б) ні.

Відповіді варіанту «А» типологізують середовище як «вільно-активне», відповіді варіанту «Б» – як «залежно-пасивне». Для побудови векторної моделі, за наявності відповідей з різних типологічних зон, ми здійснюємо віднімання. Наприклад, якщо сума відповідей, які свідчать про вільне середовище, дорівнює 2, а сума відповідей, які свідчать про залежне середовище, дорівнює 1, то на моделі ми виставляємо 1 на вісь «Свобода».

За цією методикою було опитано 60 студентів випускних курсів ВНЗ (4 курс музичного училища та 5 курс консерваторії). Наприкінці дослідження отримано такі результати:

Студенти четвертого курсу продемонстрували нульові показники (нульова точка координат) за шкалою «залежність-свобода». За шкалою «активність-пасивність» результат мав високий рівень активності, з чого можна зробити висновок, що виховна модель на четвертому курсі типологізується неоднозначно й охоплює сегмент одразу

двох освітніх середовищ – творчого освітнього середовища та кар'єрного, обидва підлягають класифікації «Активність». Дотримуючись методики В. Ясвіна більш детально, можна класифікувати освітнє (виховне) середовище як «кар'єрно-творче» з мішаними елементами «залежної та вільної активності» [10].

Опитування студентів п'ятого курсу однозначно показало наявність «типового кар'єрного» освітнього середовища. Звідси виникає необхідність моделювання (коректування) освітнього (виховного) середовища на основі певних параметрів та критеріїв для досягнення педагогічних завдань.

В. Ясвін визначає декілька головних параметрів, необхідних для більш об'єктивного моделювання освітнього середовища: широта, інтенсивність, модальність, ступінь усвідомленості (стійкості); емоційність, узагальненість, домінантність, когерентність, мобільність, активність. Якщо перші п'ять параметрів – головні, то решта – допоміжні.

Головні параметри. Широта освітнього середовища є показником внутрішнього стану учасників освітнього (виховного) середовища, ступенем впливу суб'єктів, характеристики об'єктів. Інтенсивність освітнього середовища – динамічні характеристики, які показують ступінь насиченості освітнього середовища умовами, впливами та можливостями. Модальність освітнього середовища є її якісно-змістовим боком. Розглядається наявність або відсутність у тій чи іншій моделі освітнього середовища умов та можливостей для розвитку активності (або пасивності) студента і його особистісної свободи (або незалежності). Ступінь усвідомленості освітнього середовища – показник свідомої належності до нього всіх суб'єктів освітнього процесу (педагогів і студентів).

Допоміжні параметри. Емоційність освітнього середовища показує співвідношення у ньому емоційного та раціонального компонентів. Емоційність освітнього середовища певною мірою співвідноситься і з типом модальності. Більш високі показники емоційності – у творчому та кар'єрному середовищі, більш низькі – у догматичному та безтурботному. Узагальненість освітнього середовища показує ступінь координації діяльності всіх суб'єктів цього освітнього середовища. Домінантність освітнього середовища характеризує значущість цього локального середовища в системі цінностей суб'єктів освітнього процесу. Це показник ієрархічного розташування цього освітнього середовища відносно інших джерел впливу на особистість. Когерентність (узгодженість) освітнього середовища показує ступінь узгодженості впливу на особистість локального середовища впливами інших факторів зовнішнього середовища. Когерентність показує, чи є це освітнє середовище чимось відокремленим у середовищі існування особистості, чи вона тісно з ним пов'язана, високо інтегрована до нього. Мобільність освітнього середовища є показником його здатності до обмежених еволюційних змін у контексті взаємовідносин із середовищем існування. Мова йде про постійні, активні, добре узгоджені та сплановані із зовнішнім та внутрішнім середовищем освітньої організації ефективні зміни. Соціальна активність освітнього середовища є показником його соціально зорієнтованого творчого потенціалу та проникнення цього освітнього середовища до середовища соціального функціонування [9].

Об'єктивне моделювання освітнього середовища ВНЗ потрібно розглядати за наведеними вище параметрами.

Таким чином, у статті запропоновано один із методів діагностики освітнього (виховного) середовища ВНЗ. Визначено риси освітнього (виховного) середовища випускних курсів музичного училища та консерваторії, висвітлено головні фактори, що можуть допомогти моделювати освітньо-виховне середовище відповідно до педагогічних цілей навчального закладу. Наступним етапом наукових досліджень у цьому напрямку буде робота з вивчення освітньо-виховного середовища музичного училища й консерваторії окремо з метою проектування цільової моделі освітньо-виховного середовища навчального закладу творчого спрямування.

Література

1. Корчак Я. Как любить ребенка / Я. Корчак. – М. : Педагогика 1990. – С. 19-174.
2. Козырев В. А. Образовательная среда. Языковая ситуация. Речевая культура : монография / В. А. Козырев. – М. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 171 с.
3. Крылова Н. Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова. – М. : Народное образование, 2000. – 272 с.
4. Лактионова Е. Б. Психологическая экспертиза образовательной среды : автореф. дисс. ... д-ра психол. наук: спец. : 19.00.07 / Е. Б. Лактионова – Санкт-Петербург, 2013. – 45 с.
5. Лучанинова О. П. Модель виховної системи вищої школи: теоретичний аспект: Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць / гол. ред. Г. П. Шевченко. – Вип. 4 (67). – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015.– С. 54-63 .
6. Мануйлов Ю. С. Средовой подход в воспитании / Ю. С. Мануйлов // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 36-41.
7. Редько Л. Л. Антропологические особенности педагогической профессии как основа стандартов подготовки педагога для новой школы : материалы X Междунар. науч.-практ. конф / Л. Л. Редько. – Ставрополь : Бюро новостей, 2013. – Ч. 2. – 357 с.
8. Слободчиков В. И. Ключевые категории мышления профессионального педагога : введение в антропологию образования / В. И. Слободчиков, С. М. Зверев. – Москва : Изд-во Спутник+, 2013. – 105 с.
9. Установление комплементарности психолого-педагогических типологий методом векторного моделирования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.km.ru/referats/334884-ustanovlenie-komplementarnosti-psikhologo-pedagogicheskikh-tipologii-metodom-vektornogo-model>.
10. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

Сизов В. В.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ (ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ) СРЕДА ВУЗА:
МЕТОДЫ ДИАГНОСТИКИ И ПАРАМЕТРЫ МОДЕЛИРОВАНИЯ

В статье рассматриваются вопросы диагностики и моделирования образовательной среды высшего учебного заведения. Описываются основные параметры проведения диагностики и моделирования образовательной среды вуза на основе метода векторного моделирования В. Ясвина. Дается характеристика понятия «образовательная среда» высшего учебного заведения. Представлены элементы типологии воспитательной среды Я. Корчака и их характеристика. Описывается типология образовательной среды В. Ясвина, основные методические элементы ее диагностики. На основе элементов метода векторного моделирования В. Ясвина представлены результаты исследования образовательной среды выпускных курсов музыкального училища и консерватории. Образовательная среда диагностирована по методу Ясвина как «карьерно-творческая». Определяются основные и вспомогательные параметры, необходимые для объективного моделирования образовательной среды высшего учебного заведения.

Ключевые слова: образовательная (воспитательная) среда, типология воспитательной среды, векторная модель, диагностика и моделирование образовательной среды.

Sizov V.V.

EDUCATIONAL (UPBRINGING) ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT:
METHODS OF DIAGNOSTICS AND PARAMETERS OF MODELING

The questions of choice of methods of diagnostics and parameters of modeling of educational environment of higher educational establishment are considered in the article. The main stages of diagnostics and modeling of educational environment of higher educational institution that are based on method of vector model by V. Yasvin are described.

Descriptions of idea, educational environment of higher educational establishment are given. Elements of typology of educational environment by Y. Korchuk and their peculiarities are presented. Typology of educational environment by V. Yasvin, basic methodical elements of its diagnostics are described. Results of researches of educational environment of students in the final year in musical

college and conservatory on the basis of method of vector modeling by V. Yasvin are presented. Educational environment is diagnosed on Yasvin's method as «career-creative». Basic and subsidiary parameters that are necessary for objective modeling of educational environment of higher educational establishment are defined.

The main options such as width of educational environment, intensity, modality, level of realization of educational environment are marked. The auxiliary options as emotionality of educational environment, dominance, negotiations, mobility, and social activity of educational environment are determined.

Keywords: educational (upbringing) environment, typology of upbringing environment, vector model, diagnostics and modeling of educational environment.

УДК 378.147

Смолярчук О. Ф.*

СТАН НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТАХ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

У статті представлено аналіз стану викладання та вивчення англійської мови в Китайській Народній Республіці. Описано результати анкетування викладачів англійської мови університетів Харбіну щодо їх кількісного та якісного складу, міжкультурної та комунікативної компетентності студентів, їхнього рівня володіння англійською мовою. Розглянуто види методів щодо їх ефективності при викладанні і вивченні англійської мови. Вказано на ефективність застосування інформаційно-комунікаційних технологій у практиці викладання англійської мови. Констатовано необхідність збільшення лексичного запасу студентів.

Ключові слова: англійська мова, міжкультурна комунікація, навчальні програми, інформаційно-комунікаційні технології, лексичний словник, викладач, студент.

У більшості університетів світу англійська мова займає провідне місце. Останнім часом її популярність стрімко зростає серед студентів китайських університетів, оскільки знання англійської мови сприяє кар'єрному зростанню фахівців. Викладання англійської мови в китайських вищих навчальних закладах можна розділити на два типи: викладання англійської мови для студентів немовного профілю і для студентів мовного профілю. Ефективність нових методів викладання і вивчення англійської мови вже доведено на практиці. Пропоновані навчальні програми відзначаються певними перевагами, але мають і деякі недоліки як для викладачів, так і для студентів.

Мета статті – розглянути стан навчання англійської мови в університетах Китайської Народної Республіки.

Стан володіння китайськими студентами англійською мовою вивчався насамперед китайськими дослідниками. Предметом дослідження Ліін Чен (Liying Cheng) була система тестування з англійської мови в Китаї, Андерсона (Anderson J.) – переваги та недоліки комунікативного методу у викладанні англійської мови в Китаї, Хе (He A.E.) – досвід Китаю у впровадженні «Навчальної програми з англійської мови» («The College English Syllabus»), Марка Вонга (Mark Wong) – використання відео та Інтернету для викладання англійської мови в аудиторії.

Англійська мова є обов'язковим курсом для всіх студентів, і кожний студент немовного профілю (non-English major) повинен відвідувати курс на щотижневій основі протягом перших двох років свого навчання в університеті. Процес викладання англійської мови в університеті/коледжі вступив у етап реформування 2003 року, коли «Навчальна програма з англійської мови для університетів/коледжів (пробний варіант)» – «College English Curriculum (on trial)» була вперше запроваджена, і в обраних університетах було проведено пробну реформу [3]. У «Навчальній програмі

© Смолярчук О. Ф.